

Radio Koper, govorna oddaja, 12. 11. 2012

Marijan F. Kranjc

Joža TOMŠE, titularni feldmaršalporočnik AOV

Joža Tomše je bil leta 2010 v slovenski nacionalni enciklopediji, Slovenika, uvrščen med elito slovenskih generalov in admiralov. Njegovih biografskih podatkov ne bom navajal, saj jih poslušalci lahko preberejo tudi na internetu. Dodal pa bom nekaj novih podatkov in pomislekov.

Tomšetove vojaško-strokovne zasluge so bolj ali manj znane. Po majorju in baronu Juriji Vegi je bil naš najbolj priznan strokovnjak za balistiko, saj je njegov učenec Mirko Brusić, rojen 1884 v Garešnici na Hrvaškem, tehnično-topniški polkovnik VKJ, že leta 1927 napisal prvo knjigo o balistiki za potrebe tedanje Nižje vojaške akademije v Beogradu. Mimogrede, prvo slovensko strokovno knjigo o balistiki smo dobili šele nedavno izpod peresa prof. dr. Antona Žabkarja, kapitana SV.

No, Tomše je bil tudi soizumitelj do tedaj največjega topa 305 mm, katerega krogle so razbijale najbolj utrjene objekte in tudi sejale smrt med nasprotnikovimi vojaki.

Dodam naj, da je bil njegov sin Fran, Franc kot topniški polkovnik VKJ in kandidat za čin brigadnega generala v aprilski vojni 1941 načelnik štaba 5. armade, nato pa je bil v nemškem ujetniškem taborišču. Kasneje se ni aktiviral.

Nasprotno pa je bil njegov pravnuk, Joža Pretnar, tudi topniški častnik treh vojska, Kot kapetan bojne ladje je bil predavatelj topništva na Višji vojaško-pomorski akademiji v Splitu, tudi takratnemu kapetanu korvete Antonu Žabkarju!

V biografiji Joža Tomšeta pa je potrebno popraviti dvoje:

Prvič, pred izbruhom 1. SV je bil kot generalmajor reaktiviran in 1914 povišan v čin titularnega feldmaršallajtnanta, po naše feldmaršalporočnika, ne pa v »podmaršala«, kar je hrvaški izraz, ki so ga uporabljali tudi v ustaški NDH 1941–1945.

Čin »podmaršal« ni slovenska beseda, zato ga ni niti v SSKJ niti v slovenskem Vojaškem slovarju. To je čin v nekdanjem hrvaškem domobranstvu, delu AOV, od leta 1868. V času NDH so nekateri čin feldmaršalporočnika oz. generalporočnika poimenovali tudi kot podmaršal.

Do izdaje ES so vsem trem slovenskim feldmaršallajtnanom (Tomše, Globočnik in Lavrič), uredniki napačno pripisali hrvaški izraz podmaršal, ker je bil v publicistiki pač udomačen. Šele leta 2008 se je v velikem slovenskem biografskem leksikonu - Osebnosti prvič pojavil čin feldmaršalporočnik pri Ivanu Novaku, seveda na mojo pobudo, leta 2010 pa prav tako v Sloveniki za vse tri slovenske feldmaršalporočnike AOV!

Drugič, v SBL piše, da je bil Tomše »vse življenje zaveden Slovenec in njegov dom na Dunaju zatočišče revnih slovenskih visokošolcev, ki jim je gmotno pomagal«.

Kako so se Slovenci opredeljevali v 1. SV, ki je bila tudi vojna proti Slovanom, naprej proti Srbiji, potem pa tudi proti Rusiji, je verjeti prav tistim na sami frontni črti; v začetku so posamezniki prehajali na srbsko stran in postali srbski dobrovoljci, kmalu zatem, od leta 1915, pa so na ruski fronti kar množično prehajali na rusko stran, saj se niso hoteli boriti proti bratskim Rusom! Menda se je tako Rusom predalo približno 200.000 vojakov – Slovencev, Hrvatov in Srbov, od katerih je večina prešla med srbske dobrovoljce, mnogi pa so se borili tudi na ruski strani, enako med belogardejci kot v Rdeči armadi. Blizu 60.000 naj bi našlo grob v Rusiji.

Med njimi seveda ni bilo generalov in feldmaršalov, zato o njihovem stališču do slovenstva in slovanstva ne moremo soditi. Dejstvo je namreč, da nihče ni odstopil niti ni bil odstavljen! Naj samo spomnim na »slovenske« deleže: Aleksander Krobotin (Hrovatin) je bil vojni minister od 1913 do 1917, od 1917 pa FMP, upokojen 1. 12. 1918; Blaž Žemva, general

pehote, je bil načelnik generalštaba od 1912 do 1913, nato poveljnik korpusa na Dunaju (brat Josef na Tirolskem); Anton Haus, veliki admiral je bil načelnik admiralštaba v 1916/17.

Vsi trije feldmaršalporočniki pa so ostali zvesti svojemu cesarju do konca vojne: Tomše (upokojen 1913, reaktiviran 1916, ko je bil povišan v titularnega FMP, upokojen decembra 1918), Globočnik (FMP od 1918, upokojen 1. 1. 1919) in Lavrič (FMP od 1912, reaktiviran 1915, upokojen decembra 1918), torej bi morali svoje slovenstvo šele dokazovati.

In za konec še dejstvo in ne šala: vsi trije so prejeli jugoslovansko vojaško pokojnino, pa čeprav niso plačevali prispevkov v slovensko pokojninsko blagajno!